

MILLIY TA'LIM MEZONLARI ASOSIDA TALABALARDA OILA QADRIYATLARINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK MODELI

Axmedov Aminjon Amrullayevich

Buxro davlat universiteti stajyor tadqiqotchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8425955>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 01-October 2023 yil

Ma'qullandi: 05- October 2023 yil

Nashr qilindi: 10- October 2023 yil

KEY WORDS

Pirovard, model, strategiya, integratsiya, kombinatsiya, inklyuziv.

ABSTRACT

Ushbu maqolada, milliy tarbiya mezonlari asosida o'quvchilarda oilaviy qadriyatlarni shakllantirishning pedagogik modeli yoritilib, nazariy asoslarni, modelning tarkibiy qismlarini, amalga oshirish strategiyalarini, baholash usullarini va yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolarni o'rganish orqali ushbu maqola o'qituvchilar o'quvchilarda oilaviy qadriyatlarni samarali rivojlantirish bo'yicha qimmatli tushunchalar va yo'l-yo'riqlar bilan ta'minlash, pirovardida ularning yaxlit o'sishi va rivojlanishiga qo'shishdigan hissasi haqida fikr yuritilgan.

Ma'lumiki, Prezidentimizning 2019-yil 3-maydagi "Ma'naviy-ma'rifiy ishlar samaradorligini oshirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi qarori, 2020-yil 25-dekabrda O'zbekiston Yoshlari forumida hamda 2020-yil 29-dekabrda O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisga Murojaatnomasi da hamda joriy yilning 19-yanvar kuni Ma'naviy-ma'rifiy ishlar tizimini tubdan takomillashtirish, bu borada davlat va jamoat tashkilotlarining hamkorligini kuchaytirish masalalari bo'yicha o'tkazilgan videoselektor yig'ilishida belgilangan vazifalar ijrosi yuzasidan Respublika Ma'naviyat va ma'rifat markazi "Ma'rifat" targ'ibotchilar jamiyati hamda vazirliklar, qator davlat va jamoat tashkilotlar bilan hamkorlikda ishlashga chorlaydi. Davlatimiz rahbarining "Jamiyat hayotining tanasi iqtisodiyot bo'lsa, uning joni, ruhi ma'naviyatdir", degan edilar.[1]

Bugungi shiddat bilan o'zgarib borayotgan dunyoda o'quvchilarda mustahkam oilaviy qadriyatlarni shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Oilaviy qadriyatlar insonni ijobiy xulq-atvorga, mas'uliyatli qarorlar qabul qilishga va sog'lom munosabatlarga yo'naltiruvchi axloqiy kompas bo'lib xizmat qiladi. Ta'lim-tarbiya jarayonida ana shu qadriyatlarni tarbiyalash muhimligini anglagan holda, oilaviy qadriyatlarni rivojlantirishni pedagogik asosga singdirish uchun milliy tarbiya mezonlari belgilandi.

Oilaviy qadriyatlar - bu odamlarning oiladagi o'zaro munosabatlari va xatti-harakatlarida rahbarlik qiladigan axloqiy va axloqiy tamoyillar. Ular hurmat, mas'uliyat, halollik, hamdardlik va mehribonlik kabi tushunchalarni o'z ichiga oladi. Oilaviy qadriyatlar ta'limda muhim ahamiyatga ega, chunki ular o'quvchilarning xarakterini shakllantirish, ijobiy munosabatlarni rivojlantirish va ularni kelajakdagi qiyinchiliklarga tayyorlash orqali har tomonlama

rivojlanishiga hissa qo'shadi. Oilaviy qadriyatlarni ta'limga integratsiyalash o'quvchilarga kuchli axloqiy kompasni shakllantirishga, mas'uliyatli qarorlar qabul qilishga va o'z jamoalariga ijobiy hissa qo'shishga yordam beradi.

Oilaviy qadriyatlar o'quvchining rivojlanishi va umumiy farovonligida muhim rol o'ynaydi. Ular xarakterni shakllantirish, hissiy intellekt va ijtimoiy ko'nikmalar uchun mustahkam poydevor yaratadi. Hurmat, hamdardlik, hamkorlik va mas'uliyat kabi oilaviy qadriyatlar o'quvchining xulq-atvorini shakllantiradi va ularning tengdoshlari, o'qituvchilari va keng jamoatchilik bilan munosabatlariga ta'sir qiladi.

Milliy ta'lim mezonlarini oilaviy qadriyatlarni rivojlantirish bilan bog'lash. Milliy ta'lim mezonlari o'quvchilarning har tomonlama ta'lim-tarbiya olishida qo'llanma bo'lib xizmat qiladi. Bu mezonlar oilaviy qadriyatlarning ahamiyatini anglashda ularni o'quvchilarda rivojlantirish zarurligini ham ta'kidlaydi. Oilaviy qadriyatlarni ta'lim tizimiga integratsiyalashgan holda, maktablar o'quvchilarning har tomonlama o'sishiga hissa qo'shishi va ularni jamiyatning mas'uliyatli, rahmdil a'zosi bo'lishga tayyorlaydi. Oilaviy qadriyatlarni tarbiyalashda pedagogik modelning samaradorligini miqdoriy va sifat jihatidan baholash usullarining kombinatsiyasi orqali baholash mumkin. Bu so'rovlar, kuzatishlar, suhbatlar va mulohazalarni o'z ichiga olishi mumkin. Bundan tashqari, talabalarning oilaviy qadriyatlarni rivojlantirishdagi yutuqlarini kuzatish va baholash qimmatli tushunchalarni berishi mumkin. Ota-onalar va vasiylarning kuzatuvlari va farzandlarining oilaviy qadriyatlarni o'sishi haqidagi tasavvurlari haqida fikr-mulohazalarini to'plash ham baholash jarayoniga hissa qo'shishi mumkin. Muntazam baholash va fikr-mulohazalar o'qituvchilarga o'z yondashuvlarini o'zgartirish va takomillashtirishga yordam beradi, o'quvchilarda oilaviy qadriyatlarni tarbiyalashda doimiy takomillashtirishni ta'minlaydi.

Oilaviy qadriyatlarni rivojlantirishning milliy ta'lim mezonlari haqida umumiy ma'lumot beradigan bo'lsak, Milliy ta'lim standartlari va yo'riqnomalarida ta'lim muassasalarining amal qilishi lozim bo'lgan "yo'l xaritasi" belgilangan. Ushbu standartlar ko'pincha oilaviy qadriyatlarning ahamiyati va ularning o'quv dasturiga integratsiyalashuviga aniq havolalarni o'z ichiga oladi. Ularda o'qituvchilar o'quvchilarda oilaviy qadriyatlarning rivojlanishini baholashda foydalanishi mumkin bo'lgan mezonlarni taqdim etadi. Talabalarda oilaviy qadriyatlarning rivojlanishini ta'minlash uchun ta'lim asoslari maqsadli strategiyalar va tadbirlarni o'z ichiga olishi kerak. Ushbu integratsiya turli mavzularda va maktab faoliyatida sodir bo'lishi mumkin, bu esa o'quvchilarni turli kontekstlarda halollik, adolat va hurmat kabi qadriyatlarni amalda qo'llash va o'zlashtirishga undaydi.

Oilaviy qadriyatlarni shakllantirishda pedagogikaning o'рни. Pedagogika, o'qitish san'ati va fani o'quvchilarda oilaviy qadriyatlarni shakllantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. O'qituvchilar o'zlarining o'qitish amaliyotlari, sinfni boshqarish va talabalar bilan o'zaro munosabatlari orqali qadriyatlarni modellashtirish va mustahkamlash imkoniyatiga ega. Qo'llab-quvvatlovchi va inklyuziv ta'lim muhitini yaratish orqali o'qituvchilarga ijobiy oilaviy qadriyatlarni rivojlantirishga yordam beradi. Turli nazariy yondashuvlar o'quvchilarda oilaviy qadriyatlarni tarbiyalashda pedagoglarga yo'l-yo'riq ko'rsatishi mumkin. Bularga kuzatish va taqlid qilishning muhimligini ta'kidlaydigan ijtimoiy ta'lim nazariyasi va o'quvchilarning faol ishtiroki va tanqidiy fikrlashga qaratilgan konstruktivizm kiradi. Ushbu nazariyalarga tayanib, ularni oilaviy qadriyatlarni rivojlantirish kontekstiga moslashtirib, pedagoglar samarali pedagogik strategiyalarni ishlab chiqishlari mumkin. Oilaviy qadriyatlarni rivojlantirishning

pedagogik modeli ta'lim doirasida oilaviy qadriyatlarni rivojlantirishni integratsiyalashgan holda milliy ta'lim mezonlariga mos keladi. U milliy ta'lim standartlari va yo'riqnomalarida belgilangan o'ziga xos qadriyatlarni hisobga oladi, bu qadriyatlar o'quv dasturi, o'qitish metodikasi va ta'lim natijalarida ko'zda tutilishini ta'minlaydi.

Model o'qituvchilarga o'quvchilarda oilaviy qadriyatlarni qasddan tarbiyalash uchun tizimli yondashuvni taqdim etadi va shu bilan milliy ta'lim mezonlari tomonidan belgilangan kengroq maqsad va vazifalarga mos keladi. Oilaviy qadriyatlarni rivojlantirishning pedagogik modelini amalga oshirish bir qator strategiya va vositalarni talab qiladi. Pedagoglarni tayyorlash va ularning malakasini oshirish ularni oilaviy qadriyatlarni o'qitish amaliyotiga samarali singdirish bo'yicha bilim va ko'nikmalar bilan qurollantirishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. O'quv rejasini ishlab chiqish va moslashtirish oilaviy qadriyatlarni targ'ib qiluvchi tadbirlar va baholashlarni qasddan kiritish imkonini beradi. Texnologiya va multimedia resurslaridan foydalanish faollikni oshirishi va o'quvchilarning oilaviy qadriyatlarni o'rganishi va aks ettirishi uchun interfaol platformalar yaratishi mumkin.

Oilaviy qadriyatlarni rivojlantirish pedagogik modelining tarkibiy qismlari:

- Asosiy oilaviy qadriyatlarni aniqlash
- Oilaviy qadriyatlarni rivojlantirish uchun ta'lim imkoniyatlarini yaratish;
- Ota-onalarning ijobiy ishtirokini targ'ib qilish.

Asosiy oilaviy qadriyatlarni aniqlash. Oilaviy qadriyatlarni rivojlantirishning pedagogik modelining birinchi bosqichi ustuvor bo'ladigan asosiy qadriyatlarni aniqlashdan iborat. Buni o'quvchilar, ota-onalar va maktab jamoatchiligi bilan maslahatlashish orqali amalga oshirish mumkin. Eng muhim qadriyatlar haqida umumiy tushunchani o'rnatish orqali o'qituvchilar ularni targ'ib qilish bo'yicha sa'y-harakatlarini birlashtirishlari mumkin.

Oilaviy qadriyatlarni rivojlantirish uchun ta'lim imkoniyatlarini yaratish. Ta'lim imkoniyatlari talabalarga oilaviy qadriyatlarni rivojlantirishga yordam beradigan tajribalar bilan ta'minlash uchun ataylab ishlab chiqilishi kerak. Bu guruh loyihalari, munozaralar, rolli o'yinlar va jamoat xizmatlarini o'z ichiga olishi mumkin. Talabalarni amaliy tajribaga jalb qilish orqali ular oilaviy qadriyatlarni real hayot sharoitida amalda qo'llashlari va o'zlashtirishlari mumkin.

Ota-onalarning ijobiy ishtirokini targ'ib qilish. Oila qadriyatlarini rivojlantirish - bu o'qituvchilar va ota-onalarning birgalikda ishlashini o'z ichiga olgan hamkorlikdagi harakatdir. O'qituvchilar resurslar, seminarlar va imkoniyatlarni taqdim etish orqali ota-onalarni faol jalb qilishlari kerak dialog uchun birliklar. Ota-onalarni jarayonga jalb qilish orqali ular uyda bir xil qadriyatlarni mustahkamlashi, o'quvchilar uchun izchil va qo'llab-quvvatlovchi muhit yaratishi mumkin.

Milliy ta'lim mezonlari asosida ishlab chiqilgan kompleks pedagogik model yordamida pedagoglar o'quvchilarda oilaviy qadriyatlarni samarali tarbiyalashlari mumkin. Ushbu qadriyatlarning ahamiyatini tan olish va ularni ta'lim tizimiga tatbiq etish orqali biz o'z oilasi va jamiyatiga ijobiy hissa qo'shadigan har tomonlama rivojlangan, hamdard shaxslarni etishtirishga hissa qo'shishimiz mumkin.

Pedagogik modelni amalga oshirish strategiyalari va vositalari:

- Pedagoglarni tayyorlash va malakasini oshirish;
- O'quv dasturlarini ishlab chiqish va moslashtirish;
- Texnologiya va multimedia resurslaridan foydalanish.

Pedagoglarni tayyorlash va malakasini oshirish. Oilaviy qadriyatlarni tarbiyalashga yo'naltirilgan pedagogik modelni hayotga tatbiq etish uchun malakali va malakali pedagog kadrlar kerak. Ta'lim va malaka oshirish dasturlari o'qituvchilarga oilaviy qadriyatlarni o'qitish amaliyotiga samarali kiritish uchun zarur bilim va ko'nikmalarni berish uchun ishlab chiqilishi kerak. Seminarlar, seminarlar va doimiy yordam o'qituvchilarga oilaviy qadriyatlarning ahamiyatini tushunishga va ularni sinfga integratsiya qilish strategiyalarini o'rganishga yordam beradi.

O'quv dasturlarini ishlab chiqish va moslashtirish. O'quv dasturi o'quvchilarning oila qadriyatlari haqidagi tushunchalarini shakllantirishda markaziy o'rin tutadi. O'quv materiallarini kerakli qadriyatlarni aks ettirish uchun loyihalash va moslashtirish juda muhimdir. Bunga oila, hurmat, hamdardlik va mas'uliyat muhimligini ta'kidlaydigan adabiyotlar, tadbirlar va munozaralarni kiritish orqali erishish mumkin. O'qituvchilarni o'quv dasturlarini moslashtirish uchun resurslar va ko'rsatmalar bilan ta'minlash maktablarda izchil va izchil yondashuvni ta'minlaydi.

Texnologiya va multimedia resurslaridan foydalanish. Texnologiya va multimedia resurslari pedagogik model samaradorligini oshirish uchun qimmatli vositalarni taklif etadi. O'qituvchilar talabalarni jalb qilish va oilaviy qadriyatlarning haqiqiy misollarini taqdim etish uchun interaktiv onlayn platformalar, ta'lim ilovalari va multimedia materiallaridan foydalanishlari mumkin. Texnologiyani kuchidan foydalangan holda, o'qituvchilar o'quvchilar bilan rezonanslashadigan dinamik va interaktiv ta'lim tajribalarini yaratishi mumkin.

Pedagogik modelning samaradorligini baholash miqdoriy va sifat jihatidan baholash usullarini uyg'unlashtirishni talab qiladi. So'rovlar va standartlashtirilgan testlar kabi miqdoriy baholash o'quvchilarning oilaviy qadriyatlarni tushunishi va qo'llashi haqida umumiy ma'lumot berishi mumkin. Suhbat va kuzatish kabi sifatli usullar o'quvchilarning munosabatlari, xulq-atvori va shaxsiy o'sishini oilaviy qadriyatlarga nisbatan chuqurroq tushunish imkonini beradi. Pedagogik modelning ta'sirini kuzatish uchun talabalarning muvaffaqiyatini muntazam ravishda kuzatib borish va baholash muhim ahamiyatga ega. Pedagoglar o'quvchilarning individual rivojlanishini vaqt o'tishi bilan oilaviy qadriyatlar bilan bog'liq holda baholash tizimlarini joriy etishlari kerak. Bunga uzluksiz kuzatish, formativ baholash va o'z vaqtida aralashuv va qo'llab-quvvatlash imkonini beruvchi fikr-mulohaza zanjirlari orqali erishish mumkin.

Ota-onalar va vasiylarni baholash jarayoniga jalb qilish o'quvchilarda oilaviy qadriyatlarni rivojlantirish to'g'risida yaxlit tushunchaga ega bo'lish uchun juda muhimdir. So'rovlar, ota-onalar va o'qituvchilar konferentsiyalari va ochiq muloqot kanallari orqali fikr-mulohazalarni to'plash pedagogik modelning samaradorligi haqida qimmatli fikrlarni berishi va takomillashtirish yo'nalishlarini aniqlashi mumkin.

Pedagogik modelni amalga oshirishdagi muammolar va mulohazalar. Oilaviy qadriyatlarning pedagogik modelini amalga oshirish madaniy va ijtimoiy xilma-xillikka nisbatan sezgirlikni talab qiladi. O'qituvchilar turli oilalar va jamoalarning o'ziga xos e'tiqodlari, amaliyotlari va qadriyatlarini hisobga olishlari kerak. Inklyuzivlikni va turli nuqtai nazarlarga hurmatni rag'batlantirish orqali pedagogik model ushbu farqlarni samarali tarzda joylashtirishi va hurmat qilishi mumkin. Yangi pedagogik modelni joriy etish turli manfaatdor tomonlarning qarshiliklari yoki qarshiliklariga duch kelishi mumkin. Ota-onalar, o'qituvchilar

va jamoatchilik vakillari bilan ochiq muloqotlar o'tkazish orqali tashvish va noto'g'ri tushunchalarni hal qilish juda muhimdir. Modelning foydalari va mantiqiy asoslari haqida ma'lumot berish shubhalarni bartaraf etishga yordam beradi va uni amalga oshirish uchun qulay muhit yaratadi. Pedagogik modelni amalga oshirishda muhim e'tibor o'quv maqsadlari va oilaviy qadriyatlarni rivojlantirish o'rtasidagi muvozanatni topishdir. O'quv yutuqlari muhim bo'lsa-da, oilaviy qadriyatlarni o'zida mujassam etgan yaxlit ta'lim bir xil darajada muhimdir. O'qituvchilar akademik qat'iylikni yo'qotmasdan, oilaviy qadriyatlarni o'quv dasturiga muammosiz kiritishga harakat qilishlari kerak.

Pedagogikni amalga oshirish orqali oilaviy qadriyatlarga yo'naltirilgan va samarali strategiya va vositalardan foydalangan holda o'qituvchilar o'quvchilarning ushbu qadriyatlarni tushunishlari va qo'llashlariga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ta'lim, o'quv dasturlarini moslashtirish, texnologiya va baholash usullarini birlashtirish oilaviy qadriyatlarni rivojlantirishga kompleks yondashish imkonini beradi. Qiyinchiliklar paydo bo'lishi mumkin bo'lsa-da, madaniy tafovutlarni bartaraf etish, qarama-qarshilikni engish va akademik va oilaviy qadriyatlar o'rtasidagi muvozanatni topish model muvaffaqiyatiga hissa qo'shadi. Pirovardida, milliy tarbiyaviy yondashuv orqali biz o'quvchilarni mustahkam oilaviy qadriyatlarga ega bo'lish, ularni jamiyatning mas'uliyatli va mehr-oqibatli a'zosi bo'lishga tayyorlashimiz mumkin.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, o'quvchilarda oilaviy qadriyatlarni rivojlantirish ularning xarakterini shakllantirish, ularni muvaffaqiyatli va to'liq hayotga tayyorlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Milliy ta'lim mezonlarini mujassamlashtirib, oilaviy qadriyatlarga yo'naltirilgan pedagogik modelni tatbiq etish orqali o'qituvchilar ushbu muhim tamoyillarni ta'lim muhitiga samarali singdirishlari mumkin. Asosiy qadriyatlarni aniqlash, o'rganish imkoniyatlarini yaratish va ota-onalarning ijobiy ishtirokini rag'batlantirish orqali bu yondashuv o'quvchilarda oilaviy qadriyatlarni tarbiyalash uchun keng qamrovli asosni taqdim etadi. Biroq, modelning samaradorligini doimiy ravishda kuzatib borish va baholashda madaniy farqlar va qarshilik kabi muammolarni hal qilish juda muhimdir. Oilaviy qadriyatlarni rivojlantirishga milliy tarbiyaviy yondashuvni qo'llash orqali biz o'z oilasiga, jamoaga va butun jamiyatga ijobiy hissa qo'shadigan, o'zida benuqsonlik, hamdardlik va mustahkam axloqiy asoslarni o'zida mujassam etgan insonlar avlodini tarbiyalashimiz zarurdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mirziyoyev Sh.M. Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz (1-jild). – Toshkent: O'zbekiston, 2017. – 592 b.
2. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va oliyanob xalqimiz bilan birga quramiz. – Toshkent: O'zbekiston, 2017. – 488 b.
3. Ismoilova Z.Q. Ma'naviy-axloqiy tarbiyaning nazariy va eksperimental-metodik asoslari (Milliy istiqlool g'oyasi: asosiy tushuncha va tamoyillar). Ped. fan. dokt. ...dis. avtoref. – Toshkent: O'zPFIT, 2006. – 46 b.
4. Musurmonova O. Yuqori sinf o'quvchilari ma'naviy madaniyatini shakllantirishning pedagogik asoslari: Ped. fan. dokt. ...dis. – Toshkent, 1993. – 364 b.
5. Olimov Sh.Sh. Kasb-hunar kollejlari o'quvchilarini ma'naviy-axloqiy tarbiyalash nazariyasi va amaliyoti. Ped. fan. dokt. ...dis. – Buxoro, 2012. – 286 b.
6. Quronov M. Milliy tarbiya. – Toshkent: Ma'naviyat, 2007. – 240 b.